

TELEPÜLÉSKÉPI ARCULATI KÉZIKÖNYV

BAK

Elfogadva a 126/2017. (XII. 4.) Kt. határozattal

2017.

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés
2. Bak bemutatása
 - 2.1. Történet, szerkezeti fejlődés
 - 2.2. Általános településkép, településkarakter
3. Örökségünk
 - 3.1. Építészeti és régészeti értékek
 - 3.2. Táj és természeti értékek
4. Településképi szempontból meghatározó területek
 - 4.1. Településközponti karakterű terület
 - 4.2. Lakó karakterű terület
 - 4.3. Üzemi karakterű terület
 - 4.4. Zártkerti karakterű terület
 - 4.5. Külterületi karakterű terület
5. Ajánlások
 - 5.1. Településszerkezet
 - 5.2. Épületek elhelyezése
 - 5.3. Épületek magassága
 - 5.4. Tető kialakítása
 - 5.5. Homlokzatképzés, anyaghasználat, színek
 - 5.6. Zöldfelület kialakítása
 - 5.7. Kerítések kialakítása
 - 5.8. Közterületek kialakítása
 - 5.9. Sajátos építményfajták
 - 5.10. Reklámcélú-, információs és hirdető berendezések
6. Jó példák épületek, építészeti részletek
7. Jó példák sajátos építményfajták, reklámfelületek, utcabútorok

A photograph of a rustic wooden double door set in a log cabin. The door is made of vertical wooden planks and features four metal hinges, two on each door. Each door has a heart-shaped cutout in the center. The surrounding wall is made of horizontal wooden logs. A small green plant with white flowers is visible on the right side. A semi-transparent grey banner is at the bottom of the image.

Bevezetés

1

Bevezetés, köszöntő

„Bak: Lankás dombok, hullámozó földek, zöldellő erdők, szőlőhegyek”

Az emberi kultúra jól látható, maradandó nyomai a települések. Minden település más és más, egyedi, sajátos arculattal rendelkezik. Bak arculatát, épített és természeti örökségét nagy mértékben meghatározza a természeti adottságai, a táj, amely körülveszi és, hogy a múltban itt élők nagy része mezőgazdaságból élt. Bakra jellemző a települést körülölelő szépséges táj, a térség gazdag növény- és állatvilága, a természettel együtt élő, kultúrát teremtő ember és a település közel kilencszáz éves történelme.

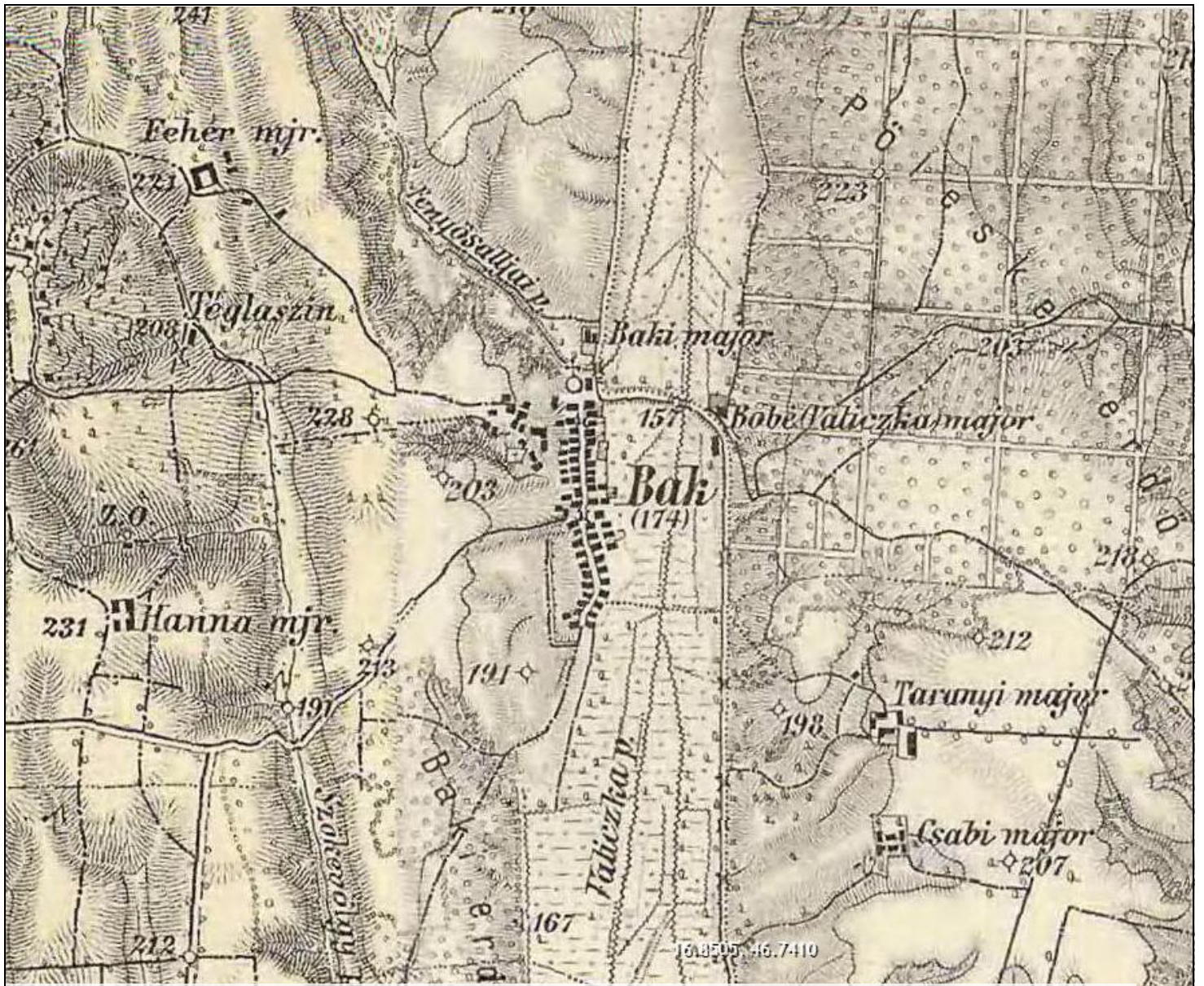
A településképi arculati kézikönyv célja egy olyan szemléletformáló kiadvány kidolgozása, mely a helyi lakosság, döntéshozók, újonnan betelepülők számára nyújt tájékoztatást az épített és természeti értékekről, a település építészeti arculatának jellemzőiről, és iránymutatást az épített környezet alakításával kapcsolatos elvárásokról.

Az arculati kézikönyv nem kizárólag szakembereknek készül, elsősorban a lakosoknak, az építetőknek nyújt tájékoztatást. A jogszabályok útvesztője helyett röviden, lényegre törően, ábrák segítségével és mindenki számára érthető módon mutatja be a helyi közösség környezetalakítással kapcsolatos elvárásait. Javaslatot tesz a településképhez illeszkedő építészeti elemek és tájhasználat alkalmazására, mint az épületek, építmények településképhez való illeszkedését biztosító anyaghasználatára, tömegformálására, homlokzati kialakítására és a zöldfelületek, közterületek kialakításának módjára.

Fontos számunkra, hogy megőrizzük értékeinket, de emellett a jövő alakítására is nyitottak vagyunk. Szeretnénk, ha lakosaink büszkék lennének lakókörnyezetükre, s a hagyományaink megőrzése mellett egyéni ízlésükkel formálnák, alakítanák tovább a falu képét. Bízunk abban, hogy természeti környezetünk, békés, nyugodt, egészséges, emberbarát településünk vonzó lehet a letelepedni szándékozóknak.

Molnár Károly
polgármester

Bemutatók

2

A település bemutatása

Általános településkép, településkarakter

Bak község Zala megye közepén, a Göcsej tájegység keleti pereme valamint a Kelet-Zalai–dombság között húzódó Válicka-patak völgyében fekszik Zalaegerszeg megyeszékhelytől délre 15 km távolságban.

2.1. Bak története, szerkezeti fejlődése

„Írott forrásokban az Árpád-korban már találkozunk a nevével. Az 1139-ben kelt csatári alapítólevélben Boc települést említettek. Majd 1239-ben baki várjobbágyok birtokeladása révén maradt fent a település neve. 1262-ben ugyancsak a baki várjobbágyok földjét IV. Béla király elcserélte a pannonhalmi apáttal Szigliget váráért, majd ezt követően a település a zalavári apátság birtokába került. Az 1341-47. között készült 1024-re visszadátumozott második zalavári alapítólevélben ugyanis már „magnum Bok” néven szerepel. Az 1333-34-es tizedjegyzék Bertalan nevű papot említett, aki 40 széles dénárt, 3 garast és 13 gráci dénárt fizetett. A XV. században élte a település a középkorbeli fénykorát: mezővárosként országos vásárt és hetipiacot tartottak itt. 1446. december 30-án Bakon keltezték Hunyadi János kormányzónak azt a levelét, melyben Zala megyét helyi hatalmaskodási ügyben igazságszolgáltatásra kötelezte. 1490-ben Mátyás király utasítására a kapornaki konvent elé idézték tanúként Györgyöt, Bak plébánosát is. A település „Nagbak” néven szerepel Magyarország első fennmaradt térképén, a Lázár deák által készített, 1528-ban megjelent Tabula Hungariae-n. 1549-ben 35 és fél portát vettek számba Bakon, ezzel a megye 36 mezővárosa közül a közepesen népesekek közé tartozott.

Az országos vásárokat is tartó egykori egyházas és vámhely a török korban nagy mértékben elpusztult. Valószínűleg teljesen nem néptelenedett el, de temploma és egyéb épületei teljesen romba dőltek.

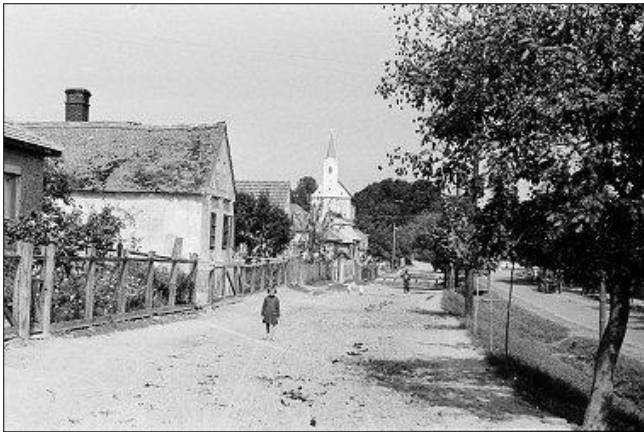
A Veszprémi Egyházmegyében az 1554-ben készült első fennmaradt egyházlátogatási jegyzőkönyv is említi Bakot, mely akkoriban a novai esperesi kerülethez tartozott. A jegyzőkönyv rövid bejegyzése alapján nem volt jó helyzetben plébánosa, Pál: minden megbecsülés híján volt, a lakosok nem jelentek meg (misén), ráadásul a templom tető nélkül állt és nem volt temető sem.

Birtokosok

Nagybak a XIV. század derekán a zalavári apátság tulajdonában volt, valószínűleg a pannonhalmi apátságtól szerezte meg, melynek birtokaitól messze esett. Azonban a zalavári apát sem tudta jól kezelteni, s ezért a peleskei (ma Pölöske) Ördög család őseinek, az Ákos nembeli István és Ákos mestereknek adta bérbe 20 márka, 6 kövér dísznó és egy „jó bunda bér” fejében. XV. században Bak a tartozékaival együtt Zsigmond király kezére került, aki aztán a florenci Bardi Onofriusnak adományozta. 1430-ban Bajmóc váráért visszacserélte és visszaadta érdemei jutalmazására Ördög Miklósnak.

1659-ben I. Lipót Pölöskét és tartozékait, így Bakot is Nádasdy Ferencnek adományozta. A Wesselényi-összeesküvésben való részvétele miatt fej- és jószágvesztésre ítélték gróf Nádasdy Ferenc országbíró, királyi helytartót. Az ítéletet 1671-ben végrehajtották, a gróft kivégezték, vagyonát lefoglalta a királyi kincstár. Ezekből válogatva vásárolta meg 1676-ban Széchenyi György kalocsai érsek az egervári, szentgyörgyvári és a pölöskei uradalmat a kamarától 33 300 forintért. Innentől kezdve a falu a Széchenyi család birtokában volt. A család híresebb tagjai közül Széchenyi Ferenc gróf, majd 1821-től Széchenyi István volt a birtokosa. Tőle idősebb fia, Széchenyi Béla gróf örökölte, majd az ő 1918-ban bekövetkezett halála után ifjabb leánya, Széchenyi Hanna (gróf Károlyi Lajosné) tulajdonában volt 1945-ig.

A második világháború után a település fejlődésnek indult, amely egyrészt a környező majorokból az egykori uradalmi cselédség betelepülése, majd az Állami Gazdaság létrehozása révén a lakosság jelentős mértékű növekedésével járt.

Fényképek a faluról 1960-ból (forrás: muzeum.arcanum.hu)

Mai utcakép (Rákóczi F. u.)

Az 1970-es években két új utcát is nyitottak, az általános iskola körzeti feladatát látott el. A lakosság létszáma az 1980-as évek végére megközelítette a 2000 főt, amely az aprófalvas Zalában már nagynak számít. Az országos demográfiai folyamatok azonban nem kerülték el Bakot sem: az 1980-as években nyitották az utolsó új utcát, de ezzel párhuzamosan megkezdődött a népesség csökkenése, mely az ezredfordulót követően 1700 fő alá esett vissza.

A rendszerváltást követően a legnagyobb munkáltató, a Baki Állami Gazdaság megszűnésével a község lakosságának nagy része Zalaegerszegre ingázik, bár jelentősnek mondható a helyi vállalkozások munkahelyteremtő szerepe is.

Közigazgatásilag a zalaegerszegi járáshoz tartozott. 1948. augusztus 1-én nagyközséggé szervezték. 1969. július 1-től a szomszédos Sárhida községgel közös tanácsot szerveztek, így kivált a bocsföldi körjegyzőségből. 1991. január 1-től működött Bak-Sárhida Községek Körjegyzősége. 2013. január 1-től a jogszabályi előírások miatt Bak, Bocsfölde és Sárhida közös önkormányzati hivatalt hozott létre Bak székhellyel.” (forrás: www.bak.hu)

Bak szerkezeti fejlődése

Az I. katonai felmérési térkép tanúsága szerint „Back” egy sűrűn beépült főutcából és erre merőleges 2-3 utcácskából állt. A „Walitska bach” patak keleti oldalán és Sárhida határán is állt néhány épület. Temploma jelzett. Úthálózata sugaras rendszerű, összekötő út vezet „Sárhida”, „Vakola”, „Tütöfs”, „Söjtör”, „Figy Fő m.h.” és „Pelesko” irányába. A patak mentén mocsaras rétek, a lankásabb részeken szántók és a meredekebb domboldalakon erdők terültek el. A „Vakola” felé vezető út mellett szőlőültetvény is volt.

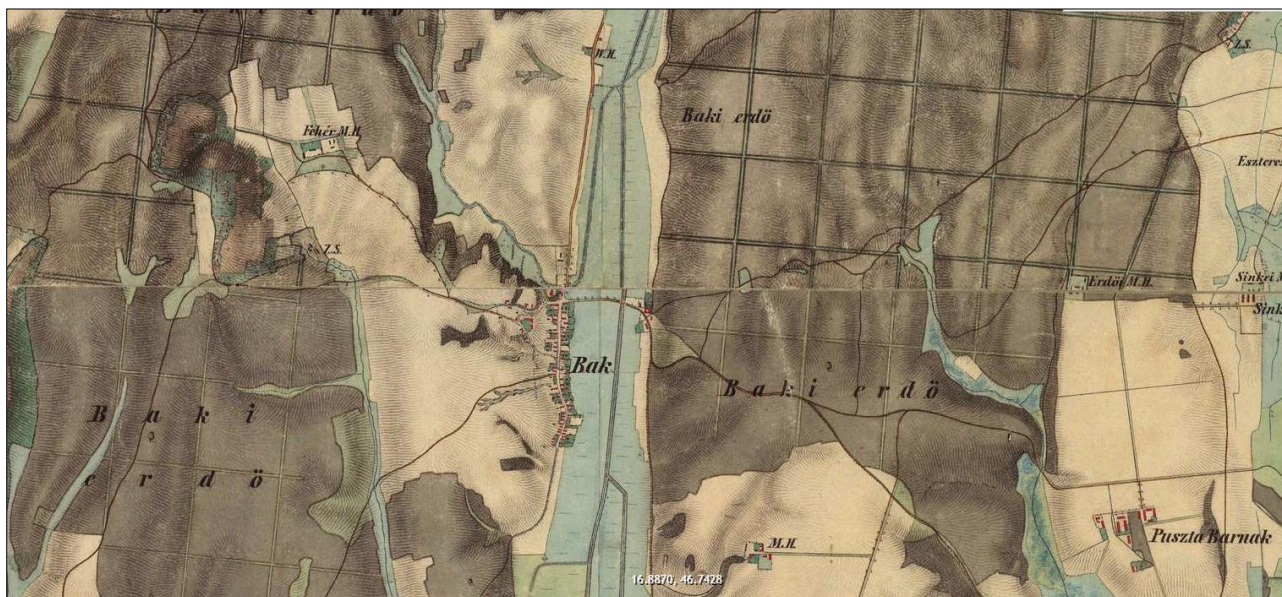
I. katonai felmérési térkép (1763-1787) (forrás: www.mapire.eu)

A XVIII. század vége felé készült II. katonai felmérési térképen „Bak” település növekedett, a mai Rákóczi F. utca déli irányban hosszabban beépült, a szőlőhegyen megjelentek épületek, és a kiterjedése is északi irányban növekedett.

Megjelent „Fehér M. H.” a hozzá vezető út fasorral szegélyezett.

A területhasználat megegyezik a korábbi állapottal: vizenyős rétek a „Valiczka Bach” mentén, szántók és erdők találhatóak, valamint a zártkerti szőlő. Az erdőkben szabályos négyzethálós nyiladékokat jelöl a

térkép. Új vonalas elemet nem ábrázol ez a korabeli térkép. Az összeköttetés „Pusztá Barnak”, „Csurgo M. H.”, „Söjtör”, „Tüttös” és „Vakola” irányában megoldott.

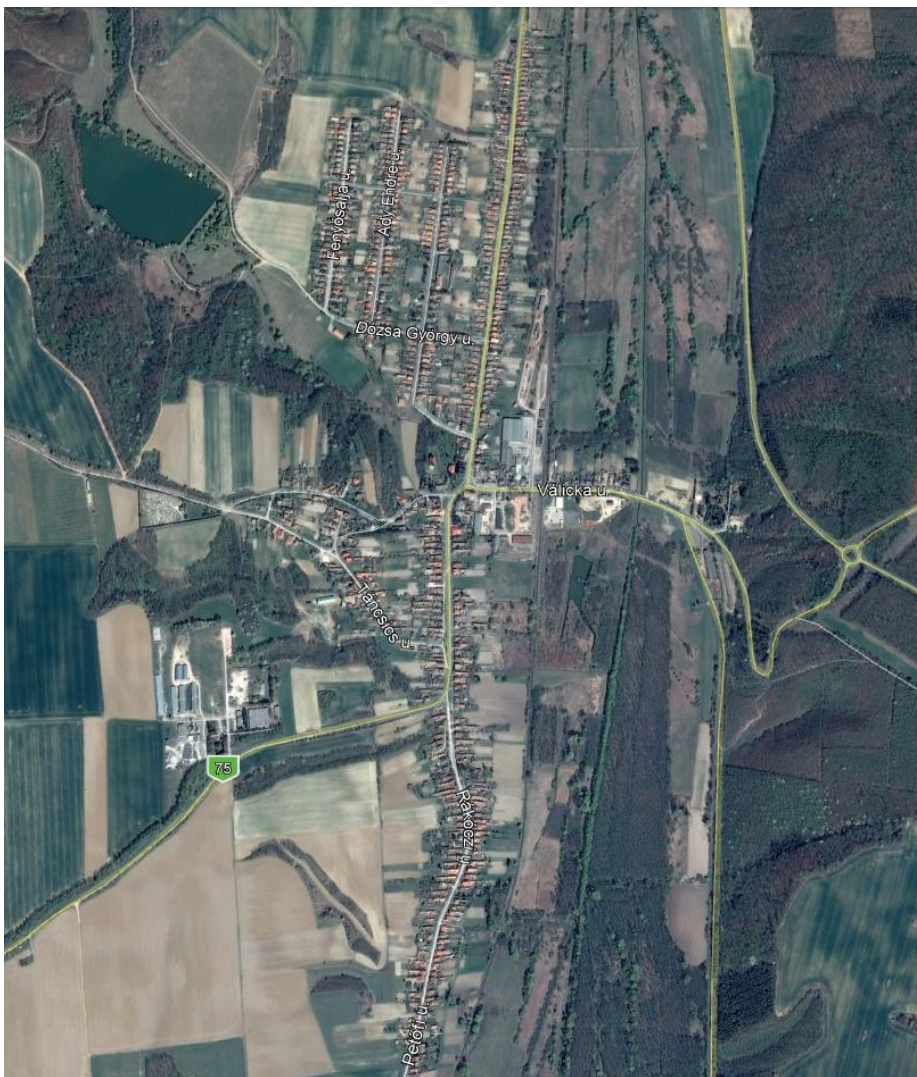
II. katonai felmérési térkép (1806-1869) (forrás: www.mapire.eu)

Az 1941-ben készült katonai felmérési térkép már tartalmaz egy új észak – dél irányú szerkezetet meghatározó elemet, a vasutat. „Bak” vasútállomást is kapott. Az úthálózatban jelentős változás, hogy a „Vakola”-ba vezető út helyett jelentősebbé vált a „Baktüttösre” vezető út, s ebből ágazik el Vakola felé, de Vakolát elkerülve „Zalatárnok”-ba. A szőlőhegy kiterjedése tovább nőtt, és megjelent „Hanna mjr.”. A község beépített területe is tovább növekedett, mondhatjuk, hogy az eltelt majdnem 120 évben szinte megduplázódott. Beépült a mai Kossuth L. utca keleti oldala. Az ófalu épületállomány sűrűsödött és a

mai Petőfi S. u is szinte elérte a jelenkori állapotát. A külterület hasznosítása még mindig a rét, szántó és erdő, valamint a zártkerti szőlő együttesét képezi.

Magyarország katonai felmérése (1941) (forrás: www.mapire.eu)

Mára Bak tovább növelte beépített területét, új utcák nyíltak a Kossuth L. utcával párhuzamosan a nyugati oldalon. Új tájképi elem a Fenyősaljai-patakon létesített mesterséges tó. Az eltelt 70 évben gyarapodott a falu, a környék egyik legjelentősebb nagyságú települése lett. A területhasználat változatlan, ahogy a következő műholdfelvételen is látszik: a vizenyős területeken rétek, a lankás domboldalokon szántók, a nehezen járható területeken erdők terülnek el.

(forrás: Google Earth)

2.2. Általános településkép, településkarakter

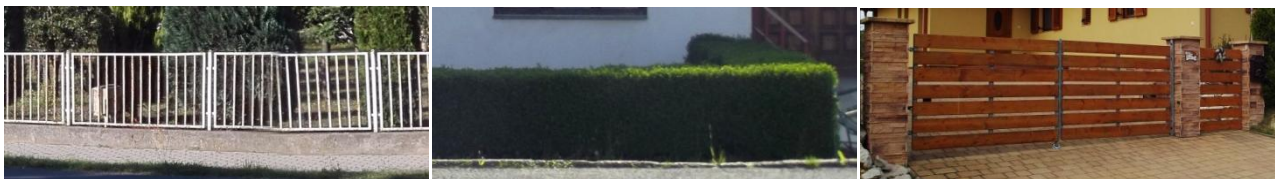
Beépített terület

Községünk épített környezetét és szerepkörét illetően kiemelkedik a környező kistalvák közül, kisebb körzetközponti szerepet tölt be. Megtalálhatók itt az alapfokú intézmények és szolgáltatások. Község jellege ugyan megvan, de épületei, elsősorban lakóházaí jóval vegyesebb képet mutatnak a környező falvakknál kertvárosias, sőt helyenként kisvárosias jellegükkel, valamint a helyben elérhető szolgáltatásokkal. A központ közelében a gazdasági élet szereplői nagy kiterjedésű telephelyei találhatók. Utca-szerkezete a templomtól délre fekvő településrészen - ami az ófalunak is mondható – nőtt vonalvezetésű, az északi részen tervezés eredménye. A települési szövetből kiemelkedik a templom, amit elődeink eleve egy dombra építettek. A belterület épületállománya jellemzően lakó, intézményi és gazdasági épületekből tevődik össze vallási épületekkel, közparkkal, sportpályával és köztéri alkotásokkal tűzdelve. Bakon halad át a Rédicsh – Zalaegerszeg vasútvonal, melyen vasútállomással rendelkezik a község.

Kerítések, kertek

A kerítések nagyon változó képet mutatnak. Legjellemzőbb a fém anyagú kerítés, mely leginkább az 1900-as évek közepéről maradtak fenn. A korábbi időkben legjellemzőbb volt, s aztán az újabb időben ismét tért hódít a fa anyagú kerítés, melyet fém, fa, beton vagy téglaszlopok közé szerelnek a lakosok. A középületek előtt a sövénykerítés mutatja a telekhatárt.

Utcabútorok, táblák, reklámhordozók, cégérek

Az utcabútorok, úgy, mint autóbuszvárók, hirdetőtáblák, padok, hulladékgyűjtők vegyes képet alkotnak. Reklámcélú hirdetésekkel a gazdasági telephelyeken találkozhatunk. Ezek összességében nem hivatko-
dóak, nincsenek zavaró hatással a település összképére.

Szőlőhegy és pincék

Bak részese a lankás dombokkal, völgyekkel, patakmedrekkel szabdalt, rétekkel, szőlőhegyekkel tarkított zalai tájnak a Göcsej tájegység peremén. A község nagy kiterjedésű zártkerttel rendelkezik, a szőlő- és gyümölcsös kerteket szépen gondozzák gazdáik.

Az épületek zöme boronafalú, hagyományos technológiával és formavilággal készültek, de találhatunk már modernebb, egy emeletes vagy tetőtér beépítéses prэшázat is, amelyeket ezen a vidéken pincének nevezünk, pedig nagyrészt a terepszint fölött helyezkednek el.

A XIX. században még zsúppal fedték a pincéket, amelyet már a XX. század elején felváltott a natúr agyagcserép.

Külterület

A külterület a mező- és erdőgazdálkodás által művelt területekből tevődik össze. A település történelme során kialakult gazdálkodás és területhasználat szinte azonos maradt: a mélyebb fekvésű völgyek, patak menti területek vizenyős élőhelyekként (rét vagy legelőként) hasznosítottak, a termelésre alkalmas területek szántók, a szabdalt felszínű földterületek pedig erdőként műveltek. A táj vízfelesleggel rendelkezik, ezért kettő tó is található Bakon.

A Válicka-patak és völgye a település szerkezetét meghatározó tájképi elem. A külterületi beépítetlen területek értékes és gazdag növény- és állatvilágnak adnak otthont.

Örökségünk

3

Örökségünk

Településképi szempontból meghatározó építészeti, műemléki, táji és természeti értékek, településképi jellemzők

Bak építészeti karaktere a Göcsej tájegység népi építészet még megmaradt jellegzetességeit tükrözi némi helyi sajátossággal, újkori épületekkel tarkítva.

A községben még található a XIX. század végén vagy a XX. század elején épült ún. parasztházakat és polgári otthonokat. Az idők folyamán természetesen színesedett a település épületállományának összetétele, hiszen a mindenkori építészeti stílusnak és divatnak megfelelően épültek az újabb házak. Néhányan megőrizték a helyi hagyományos épületstílus jegyeit, és új épületeiken is megjelennek értékőrző motívumok.

A községet vegyes utcakép jellemzi. A hagyományos falusi gazdálkodáshoz nélkülözhetetlen állattartó és egyéb melléképületek a lakóépületekkel többnyire egybeépülve a hátsókert felé sorakoznak. Az újabb korban azonban már a kertvárosi jelleg dominál, ahol a kertek inkább díszkertek.

Műemlék 2 db, helyi védett érték 17 db található a településen. Ezek nagyrészt vallási emlékek, lakóépületek, fészületek, emlékművek.

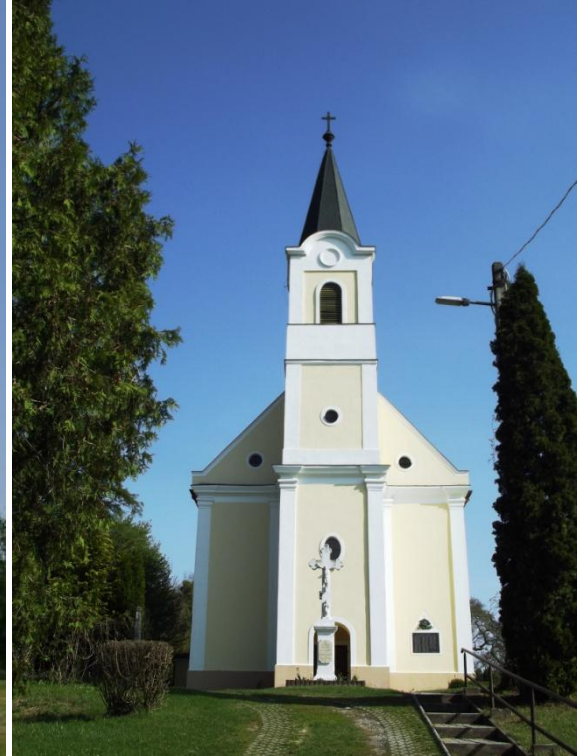
3.1. Építészeti és régészeti értékek

Műemlék Paolai Szent Ferenc Római Katolikus templom

„Szabadon álló, egyhajós, poligonális szentélyzáródású templom, D-i homlokzata előtt toronnyal, a szentély felől kontyolt nyeregtetővel, a szentély Ny-i oldalához csatlakozó, újabb sekrestyével. Csehsüveg boltozatos hajó, fiókdongával boltozott szentély, a hajó bejáratí oldalán karzat. Falképek: 1954 (Laczkó Gyula). Berendezés: jellemzően 19. század közepe. Orgona: 1898 (Bencz György, Peppert Nándor). Gróf Széchényi Ferenc építtette 1824-ben, 1932–1939 között felújították. Sekrestyéje 1954-ben épült. 1995-ben ismét felújították.

Dombon É-D-i tengellyel szabadon álló, homlokzati tornyos, gúlasisakos, 3/8 szentélyzáródású, NY-i oldalán sekrestyés, cserépfedésű kontyolt nyeregtetős épület. A tornyon és a főhomlokzaton falpillérek párkányt tartanak. Szalagkeretes, félkörívzáródású ajtó, felette álló szalagkeretes ökörszemablak. A tetőszinten az oromfalon és a tornyon is egy-egy szalagkeretes körablak nyílik, itt a falak tükrösek, az oromfallezárás egyenes. A harangszinten a faltükörben minden irányba szalagkeretes félkörívzáródású ablakok nyílnak, felette órapárkány. A tornyot fémlemezfedésű gúlasisak zárja. NY-i homlokzaton két nagyméretű szalagkeretes, szegmentívzáródású ablak nyílik. A sekrestye tömege fémlemezfedésű kontyolt nyeregtetős, szalagkeretes ajtóval és ablakkal. A szentélyzáródás szélső mezőiben szalagkeretes szegmentívzáródású ablakok nyílnak. K-i oldalon két, nagyméretű, szalagkeretes szegmentívzáródású ablakok nyílnak.”

(forrás: muemlekem.hu)

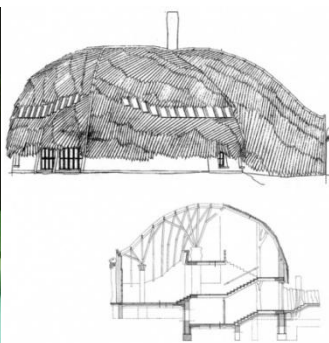
Makovecz Imre tervei alapján készült műemlék faluház

„A falu egyik legjellegzetesebb épülete. Tervezője Makovecz Imre (Budapest, 1935. november 20. – Budapest, 2011. szeptember 27.) Kossuth-díjas magyar építész, a magyar organikus építészet egyik megteremtője, a nemzetközileg is ismert kortárs magyar építészek egyike. Jellegzetes épületeit talán azok közül is sokan felismerik, akik egyébként nem érdeklődnek az építészet iránt. A nevéhez kötődő organikus építészet lényege, hogy az épület szervesen illeszkedik a környezetbe és a tájba.

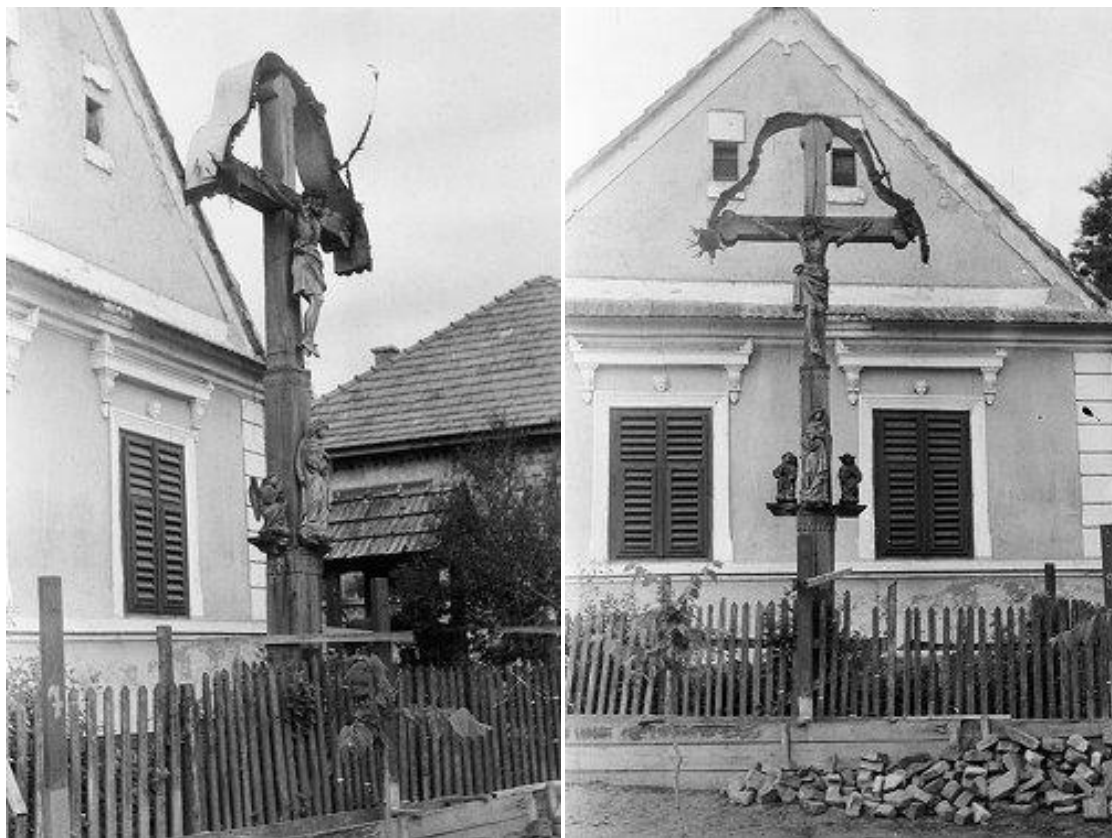
Az épület alaprajza egy szétterpesztett szárnyú turulmadár. A tető faszerkezete a madár tollazatát stilizálja. Jellemzői között megtalálhatóak a népi építészet jegyei: kicsi ablakok, fehérre meszelt falak, a járófelület hajópadlóval és téglával burkolva.

Az épület közösségi térként funkcionál. Terei többfunkciósak. A település közművelődési, kulturális, civil életének színtere.” (forrás: bak.hu, eloepiteszet.hu, epiteszforum.hu)

Lakóépületek

Bak meglévő népi építészeti értékei azok a lakóépületek, melyek a múlt században, annak is az első felében épültek, és a II. világháború előtti építészeti stílus jegyeit hordozzák. Színes kép tárul elénk, bár csak néhány szép állapotban vagy netán eredeti állapotában megmaradt épület található.

Korabeli kép (1966.) a Rákóczi F. u. 99. sz. házról és az előtte álló, 1913-ban készült feszületről.

*Eredeti állapotukban megőrzött lakóépületek a Táncsics
M. és Rákóczi F. utcákban*

Bak népi építészeti értékeit őrző lakóépületek egységes képet mutatnak: az utcára merőleges tengelyű épületek egyszerű nyeregtetővel fedve. Belső elosztásukat tekintve jellemzően három traktusosak. Az utca felől kapott helyet a tisztaszoba, középen a konyha, majd hátul a kamra. Ezt követően a gazdálkodást szolgáló épületek sorakoznak, akár egybe építve a lakóépülettel. A bejárat keresztoszárral vagy kódisállással van kiemelve az épület tömegéből, de találhatunk olyan épületet is, melyeknél az udvari homlokzat a bejáratnál nincs megtörve. Az utcai homlokzaton jellemző az osztópárkány és az oromfalon a kettő lőrészerű szellőzőnyílás. A házak anyaga égetett agyagtégla, tetőfedésük égetett agyagcserép. Nyílászáróik fából készültek, többnyire osztott üvegezéssel. Ajtajuk faanyagú, kazettás megformálással. Homlokzatszínezésükre a fehér, a sárga és ezek kombinálása volt a legjellemzőbb. Ma leginkább egyszerűek.

Vakolatmotívumokkal díszített utcai homlokzat alig maradt fenn Bak lakóépületein. A legszebb példány a Rákóczi F. utcában található:

Az 1950-es években megjelent polgári épületek nagyban eltérnek az eddig bemutatott népi épületektől. Nagyobb alapterületűek, két-három szobásak voltak. Az épületek az utcával párhuzamos telepítésűek, és fedésük kontyolt vagy manzárd tető. A falazat anyaga égetett agyagtégla, tetőfedő anyaguk égetett agyag cserép vagy sík műpala, lábazatuk terméskő. Az utcai homlokzat díszítése abból áll, hogy az épület középső traktusát kiemelték íves vagy előreugró fallal, s tetőszerkezetük ennek megfelelően tördelt. Színezésük jellemzően fehér, szürke és sárga. Nyílászáróik fából készültek, de már fekvő helyzetű, háromszárnyú „modern” ablak. Ajtóik kazettás kialakításúak.

Melléképületek, ólak, pajták

A falusi életvitelhez tartozó melléképületek a pajták, ólak és istállók. Ezek a melléképületek a lakóház mögött helyezkedtek el, annak folytatásában vagy szorosan mellé építve. Anyaguk és formai kialakításuk hasonló a lakóépülethez, azzal egységes képet mutatnak. Külső megjelenésüket tekintve találhatóak vakolt vagy nyersen maradó téglafelületűek. A nyílászárók áthidalására téglaboltozatot alkalmaztak, melyek díszítő elemként is funkcionáltak a homlokzaton. A pajták úgynevezett lábas pajták, azaz téglapilléren nyugvó nyeregretető, egyik oldalon (általában a szomszéd felől) oldaldeszkával ellátva.

Egyéb épületek

Bak már a korábbi évszázadokban is kisebb központként funkcionált, így olyan funkciók is megtelepedtek itt, amely egy kis községre nem jellemző. A település fejlődésének megfelelően a központban kapott helyet a malom, mely ma is szépen megőrizte eredeti formáját.

Az 1903-ban épült régi iskola épülete népi építészeti stílusjegyeket hordoz. Tömegaránya, anyaga, nyílászárói és nyílásrendje eredeti formában megőrződött.

Kápolna

Bak meghatározóan római katolikus vallású lakossággal rendelkezik, melynek nyomai évszázadokon át megmaradtak a faluban. A szőlőhegyen található kápolna 1884-ben épült. A kápolna egyszerű tömegű, a szentélyénél ívelt, harangtoronnyal nem rendelkezik. Mellette különállóan áll egy kis fa harangláb, melyen 1926-os évszám olvasható.

Feszületek

Bakon is jellemző az 1800-as évek végén, 1900-as évek elején készített feszületek, amelyek megtalálhatók úgy közterületen, mint a magánkertekben egyaránt. Anyagukat tekintve legjellemzőbb a fa és a homokkő. A keresztet oltalmazó vagy felajánló céllal készítették, s rendszerint az út mentén állították fel, de előfordulnak mezők, dűlők kezdetén, vagy a falu szélén, balesetek, esetleg katasztrófák helyszínén.

Emlékműek, szobrok

A községben számos emlékművet és szobrot találhatunk elsősorban a falu hőseiről illetve a faluhoz kötődő személyek, események tiszteletére. Az emlékművek többsége kőből, műkőből készült, néhányuk fából. A szobrok leginkább bronzból. Környezetük szépen parkosított, rendezett.

Régészeti lelőhelyek

A nyilvántartás szerint Bakon 9 régészeti lelőhely található, melyek a következők:

- Baki szőlőhegy 67295 (*templomnyom, ismeretlen kor*)
- Béke-tér – Válicka u. – József A. u. – Kossuth L. u.- Rákóczi F. u. 58902 (*középkori település*)
- Felszer, Felrétkak 19290 (*bronzkori – késő bronzkori telep, római kori szórványlelet*)
- Határi-dűlő 39103 (*Árpád-kori csontvázas temető, újkori templomnyom*)
- Nénai erdő 67297 (*ismeretlen kori templomnyom*)
- Rózsa utca 55718 (*bronzkori – kora bronzkori telep*)
- Templomdomb 67303 (*ismeretlen kori templomnyom*)
- Túródi-dűlő, Turol 67301 (*ismeretlen kori telepnyom*)
- Vakola – Baki-erdő 39102 (*kora római halomsír, 8 halom*)

(forrás: Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis, <http://archeodatabase.hnm.hu/>, 2017. október 21.)

Nénai völgy és erdő az öreg tölgyfával és a vadászházzal

Kutak

A vezetékes ivóvíz bevezetése előtt az emberek ásott kutakból nyerték az ivó- és használati vizet. A településen is megtalálható kutakat a talajvíz összegyűjtése és hasznosítása érdekében létesítették. Típusukat tekintve ásott kutak. Kb. 2-3 méter mély kör vagy négyzetes alaprajzú gödröt ásva készült annak érdekében, hogy a talajvíz összegyűjtésére alkalmas legyen. A gödör falát téglával, vagy beton gyűrűvel bélelték, megakadályozva a föld beomlását. A víz kiemelése érdekében készült a felépítmény, ami biztonsági szempontokat is szolgált. Bakon szép példányok maradtak ezekből az ásott kutakból.

Pincék

Bak nagy kiterjedésű zártkerttel, azaz szőlőhegygel rendelkezik. Az itt található épületek a megtermelt szőlő feldolgozását szolgáló présházak. Ezek többsége földszintes, mégis pincének nevezik a helyiek. A hagyományos épületek fa vázra tapasztott sárral készült falazatúak, azaz boronafalúak. Alaprajzuk egyszerű téglalap, melyet natúr égetett agyagcserepes nyeregtető fedett. Homlokzati színezésük jellemzően

fehérre meszelt vagy sárgára festett oldalfal zöld vagy sötétbarna nyílászárókkal. Az ablakok osztott üvegezésűek és zsaluval védettek, az ajtók tömör lemezes ajtók vagy onvédelem miatt lakattal lezárva.

1935-ben épült présház

Természeti értékek

Bak természeti értékei a természetközeli erdők, rétek, vízfolyások, a tó, a változatos állat- és növényvilág. A településen folyik keresztül az Válicka-patak, amelyet értékes gyepek kísérnek.

Értékes idős fák találhatók a település külterületén. Egy idős gesztenyefa a zártkertben, továbbá egy idős tölgyfa a Nénai-völgyben, egy rét közepén található. Ez az ország legnagyobb tölgyfája.

A természet védelméről szóló törvény alapján országosan védett természeti érték valamennyi forrás, láp, barlang, víznyelő, szikes tó, kunhalom, földvár. Bak egyes ingatlanai szerepelnek a védett lápok jegyzékében.

A külterületet érinti az országos ökológiai hálózat magterülete és ökológiai folyosója, valamint a tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő terület területrendezési övezet. Természetvédelmi értéket a táj, és annak növényállománya, az erdők, és a rétek képezik.

Lehatárolások

4

Településképi szempontból meghatározó, eltérő karakterű területek lehatárolása

Eltérő karakterű területek lehatárolása, a településképi, arculati jellemzők és településkarakter bemutatása

Bakon öt különböző karakterű területet határoltunk le, de az egyes lehatárolások épülettípusai megjelenhetnek a különböző karakterű területeken, hiszen nem homogének a település egyes részei. A legnagyobb számban megjelenő jellemzőket vettük a lehatárolás alapjául.

1. A község központját, ahol a legnagyobb számban vannak jelen az intézmények és a kereskedelmi, szolgáltató rendeltetésű épületek, **TELEPÜLÉSKÖZPONTI** karakterű területbe soroltuk.
2. A község legjellemzőbben lakóépületekkel beépített része, **LAKÓ** karakterű, ahol a hagyományos háztáji állattartáshoz, valamint kiskerti mezőgazdasági termeléshez szüksége porták, továbbá a kertvárosi jellemzőkkel bíró családi házak és társasházak sokasága található.
3. A gazdasági élet szereplői telephelyeiken végzik tevékenységeiket. Ezeket a telkeket az **ÜZEMI** karakterű területbe soroltuk.
4. A község jellegzetes szőlőtermő részei, a szőlőhegyek a **ZÁRTKERTI** karakterű területbe tartoznak egyediségük miatt.
5. Bak jellemzően be nem épített külterületi részei a **KÜLTERÜLETI** karakterű területbe tartoznak szintén egyedi, természetközeli jellemzői miatt.

4.1. TELEPÜLÉSKÖZPONTI karakterű terület

A településünk központja a templom körül alakult ki, majd kiterjedt a Széchenyi téren lévő útkereszteződés és ebbe becsatlakozó utcák köré. Itt kanyarodik el a 75 sz. főút (belterületen Rákóczi F. u.) Keszthely vagy Rédics irányába, amibe becsatlakozik a 7410 j. út, azaz a Kossuth L. utca.

A központ épületállománya vegyes, több évszázad építészeti korszakait vonultatja fel. A régi iskola épülete a XX. század eleji népi építészeti jegyekkel rendelkezik, a közintézmények és közszolgáltatások épületei az 1970-es években épültek földszintes, magastetős, esetleg tetőtér beépítéses formában. A legnagyobb kereskedelmi épület lapostetős ún. szocreál épület hatalmas kéménnyel. Az épületállományt színesíti Makovecz Imre által tervezett organikus épület, a leszálló sást formázó faluház. Magasságával kiemelkedik az egykori termelőségvetkezet irodaépülete, amely ma felújított állapotban bankként funkcionál. A központban van a település egyetlen közparkja. Az épületek szabadonállóan vagy oldalhatáron állóan helyezkednek el telkeiken, az önkormányzatnak is helyt adó épületegyüttes zárt sorú beépítésű.

Az épületek színezése is eltérő, legjellemzőbb a fehér vagy a sárga oldalfal. Falburkolatként natúr agyagtégla jelenik meg helyenként. A tetőfedés leginkább natúr égetett agyag- vagy betoncserep, ill. szürke műpala, de használatos a bitumenes zsindely is. Az ablakok anyaga vegyes, fa vagy műanyag, többségében osztott üvegezésűek. Az ajtók a funkcióknak megfelelő, leginkább üvegezett. Az épületek körüli zöldfelület gondozott, parkosított, kerítés nem jellemző, leginkább sövény jelöli a telekhatárokat. A közterület széles, jól járható, parkolási lehetőség biztosított. Növényzet a telkek előkertjében jellemző, nincs egységes növénytelepítés. A faluház előtt található zöldsáv szélesebb, nem fásított.

4.2. LAKÓ karakterű terület

Településünk legnagyobb beépített területe jellemzően lakó funkciójú épületeknek ad helyet. A központtól délre fekvő részen az utcák vonalvezetése természetesen fejlődött, nőtt szerkezetű, szélességüket tekintve szűkek. Az utak mentén a lakóépületek leginkább csekély előkerttel, az utcára merőlegesen telepítettek. A központtól északra már tervszerűen nyíltak az utcák, s rendezett sorban épültek a lakóházak is. A telepítésre itt is az utcára merőleges a jellemző, az előkert itt sem jelentős, de az utak szélesebbek. Az épületállományt tekintve az egész falu vegyes képet mutat, folyamatos átalakulás jellemzi. Alig maradt ránk a XIX. századból vagy XX. század elején épült hagyományos népi lakóház.

A meglévő családi házak többsége az 1950-es évektől kezdődően maradt fenn. Stílusukat tekintve legtöbb az úgynevezett „kockaház” a maguk kocka testre helyezett sátoztetőjükkel, melyek formáját felújítást követően is megőrzik lakóik.

Az 1970-es évektől már a térdfallal megemelt tetőtér beépítéses lakóházak hódítottak, jellegzetes utcára néző hatalmas oromfalukkal, melyet erkély tör meg.

Még ebben az időszakban ment végbe egy falusitól idegen társasház építési hullám, mely a körzetköz-pont településeken jelent meg. Az akkori vezetés a közös tanács központi települését ki szeretne volna emelni a falusi státuszról, s kisvárosi jelleget kölcsönözni nekik, amelynek demonstrálására négylakásos sorház jellegű társasházakat építettek.

Az 1980-as és 1990-es években az építkezések száma tömegesnek mondható volt, így gyorsan benépesültek az újonnan nyílt utcák. A családi házak egységesen, a térdfal emeléses tetőteres, utcai homlokzaton erkéllyel díszített formában épültek, ezért egységes utcaképet alkotnak.

A lakóépületek között kereskedelmi funkciójú épületek is helyet kaptak, és itt épült fel az új általános iskola is. A falazat anyagaként az égetett agyagtégla használata a legjellemzőbb, a homlokzati felület

vakolt. A tetőfedés kiselemes égetett agyag vagy betoncserep általában piros vagy barna színben. A szürke műpala fedéseket mára szinte teljesen felváltotta a bitumenes zsindely. A nyílászárók többsége műanyag, egy-, két- vagy háromszárnyúak, nem osztott üvegezésűek. Az 1970-es években jellemző alumínium nyílászáró néhány épületen ma is megmaradt. Az előkertekben ültetett növényzet adja a közterületi parkosítást, az utak menti zöldsáv keskeny, ahova csak helyenként ültettek fát a lakók.

4.3. ÜZEMI karakterű terület

Bakon több telephely is üzemel, ahol jellemzően mező-és erdőgazdálkodási tevékenységet folytatnak. A legnagyobb kiterjedésű telephely az egykori állami gazdaság és termelőszövetkezet területe, a község központjához közel létesült. Ennek közelében délre két földmunkával foglalkozó vállalkozó telephelye, egy építőanyag kereskedés és az erdészet telephelye található. A vasútállomás mellett szintén telephellyel rendelkező vállalkozások működnek. A közelmúltban nyílt meg egy benzinkút. A belterülettől kicsit távolabb két major is működik.

Az épületek nagyon változatosak, és a kornak megfelelő stílusjegyeket mutatják. A közel 100 éves épületek még égetett agyagtéglából, égetett agyagcserep fedéssel készültek, a mai korban azonban felváltotta ezeket az épületeket a könnyűszerkezetes fém csarnokok.

4.6. ZÁRTKERTI karakterű terület

A külterület jellemzően beépített része az elsősorban szőlőgazdálkodásra hasznosított zártkert. Itt prés-házak, úgynevezett „pincék” és vallási építmények, kápolna, fészület, továbbá koros gyümölcs- és gesztenyefák szép egyedei találhatóak.

Az utcahálózat kanyargós, szűk, a domborzati viszonyokat követve a gerincen húzódik végig. Az úthálózat jól járható, aszfaltozott vagy legalább kavicsal szórt. Az épületállomány egységes képet mutat, a terep adottságainak megfelelően az úthoz közel, vagy kicsit távolabb, de még a magas ponton helyezték

el a tulajdonosok földszintes vagy legfeljebb egy emeletes, illetve tetőtér beépítéses pincéiket. A szőlő ültetvényeket vagy a gyümölcsfákat rendezett sorban telepítették. A kertek műveltek.

Az épületek falazatának anyaga „borona” vagy égetett agyagtégla, fedésük égetett agyagcserép. Ablakok fából készültek, osztott üvegezéssel és zsaluval, ajtóik kazettás vagy lemezes fa szerkezet, lakattal lezárva.

4.5. KÜLTERÜLETI karakterű terület

A külterületi karaktert a község jellemzően beépítésre nem szánt, mező- és erdőgazdálkodási céllal hasznosított részei alkotják. Bakon a külterületi gazdálkodást színesíti kettő tó, melyek a táj vízfeleslege adta lehetőséggel élve létesültek. A Fenyősaljai-patakon duzzasztással, a Válicka-patak völgyében a talaj kitermelésével. Mindkét tó magántulajdonban van, időszakosan látogatható.

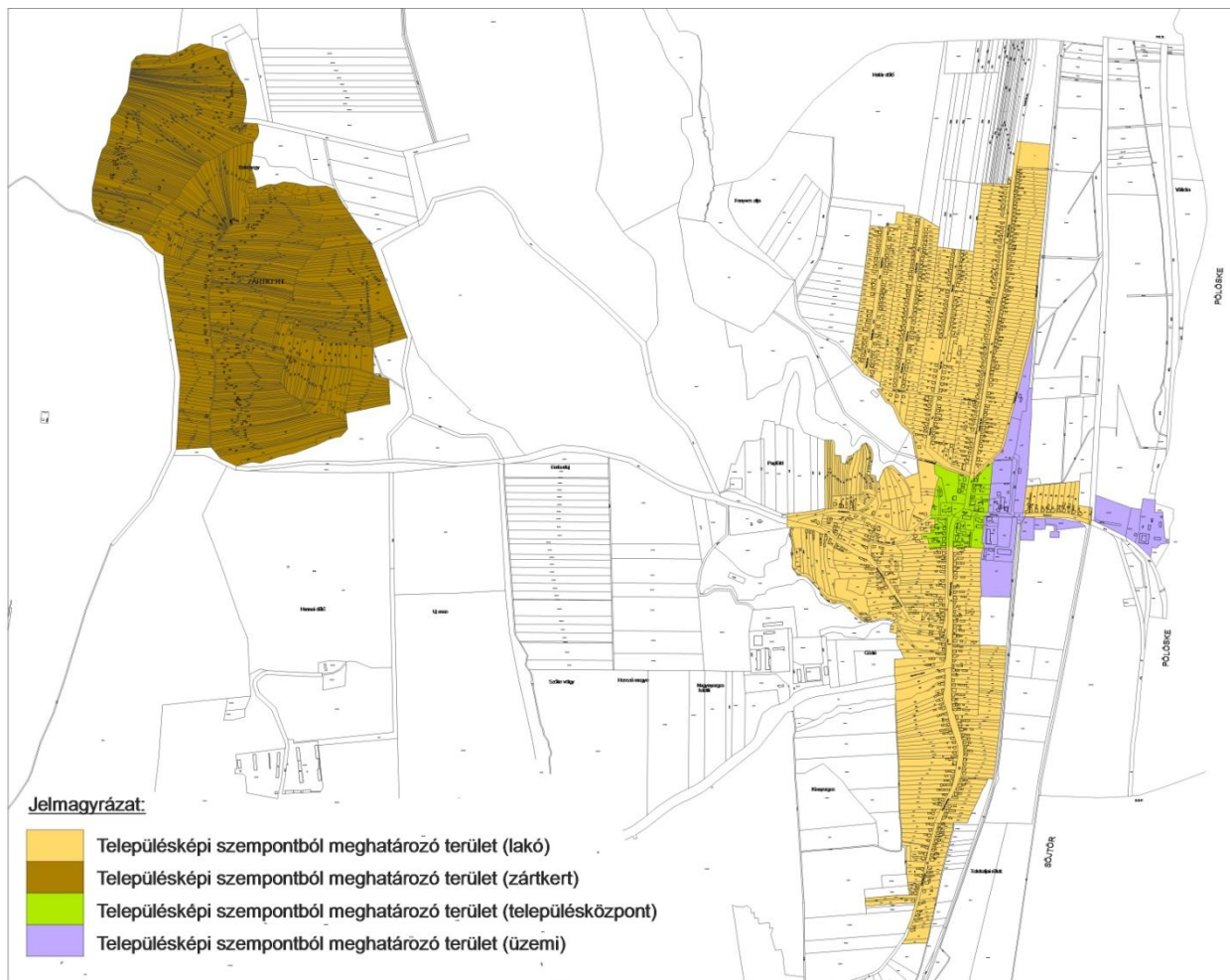
Épület a külterületen nem található, a tavak partján esőbeállókat létesítettek.

(forrás: indafoto.hu)

Településképi szempontból meghatározó területek lehatárolása

A karaktervizsgálat után lehatároltuk azon területeket, melyek településképi szempontból meghatározónak minősülnek.

Ajánlások

5

Ajánlások

A településkép minőségi formálására

Bak arculata vegyes képet mutat. Az egyes utcák a történeti fejlődést híven tükrözik mind telekalakulataikkal, mind épületeikkel. A meglévő épületek az utóbbi 100 év építészeti stílusait vonultatják fel, egymás szomszédságában. Jól elkülönülnek a lakóépületektől az intézményi és gazdasági épületek, de egyik sem hivalkodó, nem találunk kirívó eseteket. A község szépen belesimul az őt körülvevő tájba mind épületei nagyságával, mind színezésével. Rengeteg zöldfelület található az egyes telkeken és a közterületek is jelentős mértékben fásítottak illetve parkosítottak.

Nem kívánunk sok szabályt megállapítani, szeretnénk, ha a helyi lakosok egyéni ízlésüket megmutathatnák községünkben, ezért nem teszünk külön ajánlásokat a különböző karakterű területekre, hanem általánosságban teszünk keretszabályokat. Amennyiben valamelyik karakterre mégis egyedi ajánlás szükséges, azt külön kiemeljük.

Célunk a községünk fejlődése, fejlesztése, kertvárosiassá, de akár kisvárosiassá formálódásának elősegítése.

ÉPÍTÉSZETI ÚTMUTATÓ

5.1. Településszerkezet

Újabb szerkezetet meghatározó vonalas létesítmény (pl.: utca) létesítésénél törekedni kell a tájba, azaz a terepviszonyokhoz illeszkedésre, kerülendő a szabályos egyenes vonalvezetés.

5.2. Terepalakítás

ZÁRTKERTI karakterű területen kötelező az épületek terepre illesztése, az eredeti terepviszonyok megtartásával. Tereprendezés az épület körül legfeljebb 2 m szélességben végezhető.

5.2. Épületek elhelyezése

Az országos érvényű szabályoknál szigorúbb követelmények megállapítására nem törekszünk. Az épületeket az egyes telkeken érvényes építési helyen belül kell elhelyezni. Az előkert mérete a már beépült utcákban lehetőleg illeszkedjen a meglévőkhöz, de az egyéni igény a meglévőtől eltérő is lehet. Mindemellett nem javasoljuk az előkert nélküli épület elhelyezését.

Egy telken – az ÜZEMI és TELEPÜLÉSKÖZPONTI karakterű területek kivételével - egy épület telepítése ajánlott.

5.3. Az épületek magassága

A LAKÓ karakterű területen az épületek legfeljebb egy emelet magasak legyenek. ZÁRTKERTI karakterű területen a lejtős terep miatt a lejtő felőli oldalon értendő az egy emelet magasság, egyébként föld-

szintes épületek építését javasoljuk. A TELEPÜLÉSKÖZPONTI karakterű területen az épületek legfeljebb 2 emeletesek legyenek.

Az ÜZEMI karakterű területen a gazdasági tevékenység építményeinek magassága függ az alkalmazott technológiától. Ezen épületek esetében is törekedni kell a fenti magasságok betartására.

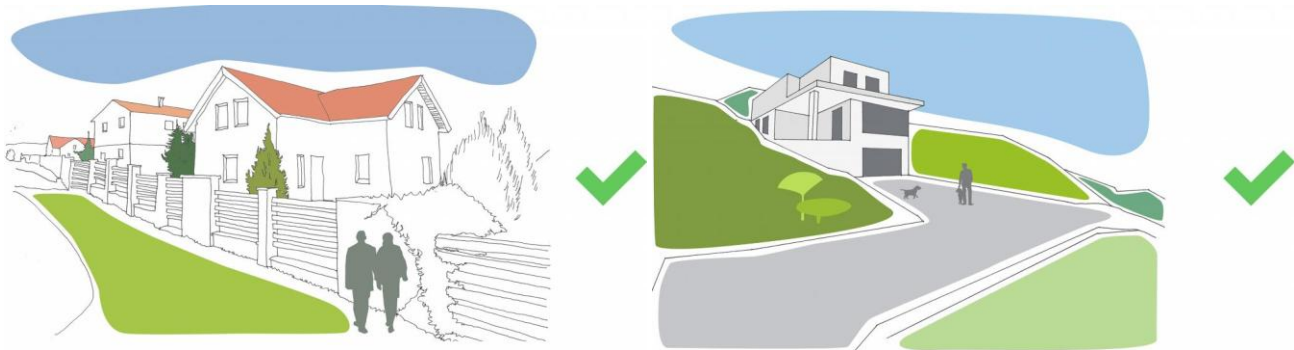
5.4. A tető kialakítása

A tetők kialakítása legyen a kornak és az épülettípusnak megfelelő. Lapos- és magastető vagy ezek kombinálása lehetséges.

5.5. Homlokzatkialakítás, anyaghasználat, színezés

Az épületek lehetőleg vakolt felületűek legyenek – az ÜZEMI karakterű terület kivételével -, természetes anyagú burkolat megengedett. A helyi hagyományokat tükröző vagy azzal azonos értékes homlokzati vakolatmotívumok megjelenését támogatjuk az épületek utcai homlokzatán. Az építészeti értékekkel rendelkező épületek felújítása, átalakítása, bővítése esetében kerülendő a homlokzatok leegyszerűsítése, a vakolatdíszek eltávolítása, egy-egy jelentéktelennek tűnő részlet eltüntetése, javasolt inkább a helyreállítása.

A homlokzatok színezésénél kerülni kell az élénk, rikító, sötét színek (pl.: piros, lila, kék, zöld, stb.) használatát, helyette a környezethez igazodó színek (pasztell és természetközeli színek) alkalmazására kell törekedni.

Az épületek anyaghasználatában az időjárással szembeni ellenállóságot javasoljuk figyelembe venni. Új épület építése, vagy meglévő épület átépítése, bővítése esetében az anyaghasználatnál törekedni kell az utcára jellemző anyagok, elsősorban a természetes anyagok használatára. Ugyanakkor az új, a mindenkori építészeti divatnak megfelelő anyaghasználat is lehetséges. A tetőfedésnél a hullámpala, a műanyag hullámlemez és a bitumenes hullámlemez nem javasolt. A tetőfedés színe tekintetében az élénk, rikító színek és csillogó felületek kerülendők.

5.6. Zöldfelület kialakítása

A településkép egyik legfontosabb alkotóeleme az épített elemeken kívül a zöldfelület mennyisége és minősége. Az ápolt, esztétikusan kialakított zöldfelület önmagában is vonzó, de az értékes épített elemek védelméhez azok környezetének megfelelő kialakítása is hozzátartozik. Egységes utcafásítás és zöldfelületi rendszer kialakítására törekedjünk.

A falvakra jellemző módon a lakóházak nagy telekterülete biztosítja a nagyarányú növényzettel borított-ságot. A mennyiségi fejlesztés helyett minőségi fejlesztésre törekedjünk (változatos, esztétikus növény-

kiültetésre, burkolatok építése). A település arculatának javítása érdekében a hagyományos gyümölcsfasorok, az őshonos kultúrfafajokból álló fasorok telepítését javasoljuk.

Az utcafrontra telepített növényzet a közlekedést ne zavarja vagy akadályozza, gondozott, rendezett képet alkossanak a növények.

5.7. Kerítések kialakítása

A kerítések jellemzően áttörtek legyenek. Anyaghasználatánál a természetes anyagok használatára kell törekedni. A kerítések magassága ne haladja meg a 2 métert és az utcai kerítés esetében a tömör betont, hullámpalát vagy nagytáblás fémlemezt kerülni kell.

A feltűnő, rikító színekkel (piros, kék, sárga, stb) való festésük nem javasolt. Egyéb tekintetben, mint a kerítés mintázata nem kívánjuk leszabályozni.

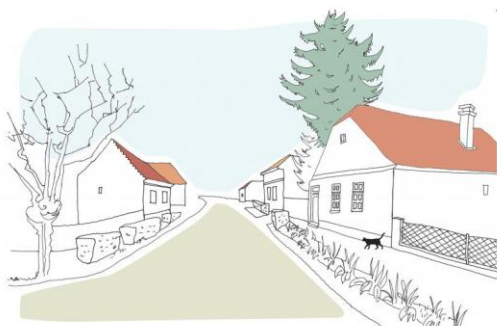

5.8. Közterületek kialakítása

A közterületek kialakítása és azok minősége jelentősen befolyásolja az egész falu arculatát. A településképet jelentősen befolyásolja a közterület kialakítása. Az utak szegélyezése, a vízvezető árkok legalább a TELEPÜLÉSKÖZPONTI karakterű területen csapadékcsontra történő cseréje majd parkosítása a közterület esztétikai látványát javítja.

A közterületre, út menti zóldsávba ültetett növények lehetőleg egy fajtából legyenek az egységes utca-kép érdekében.

A kapubejárók kiépítését azonos műszaki paraméterekkel javasoljuk megoldani. A kapubejárók legalább egy személygépkocsi parkolására és a telekre való beközlekedésre egyaránt alkalmas szélességre növelése ajánlott abban az esetben, amennyiben a csapadékvíz elvezetését nem akadályozza. Ezzel csökkenhet a közúton parkoló autók száma.

5.9. Sajátos építményfajták

A belterület már beépített területén, ahol a villamosenergia ellátás hálózatai föld feletti vezetésűek, új villamosenergia elosztási, közvilágítási vezetéseket és a hírközlési hálózatokat a meglévő oszlopsorra, vagy közös tartóoszlopra kell fektetni. Közös oszlopsorra való telepítés bármilyen akadályoztatása esetén az építendő hálózatot földalatti elhelyezéssel lehet csak kivitelezni. Amennyiben lehetőség van rá, úgy a meglévő hálózatok szakaszos, de folyamatos terepszint alattira cserélésére törekedjünk.

Vezeték nélküli elektronikus hírközlés építményei számára alkalmas terület elsősorban a belterületi és zártkerti határtól mért 500 m-en kívüli területek. Az új antennák elsősorban multifunkcionális kialakítással telepíthetők (pl.: vadles, kilátó, víztorony), de ha nincs meglévő alkalmas építmény, akkor önálló szerkezetre is.

Vezeték nélküli elektronikus hírközlés építményei számára nem alkalmas a belterület, kivéve technikai okokból más megoldás hiányában a 20 méter magasságot meghaladó, meglévő építményen.

5.10. Reklámcélú-, információs-, hirdető- és egyéb műszaki berendezések

Óriásplakát kihelyezése - beruházás támogatásának tényét tartalmazó kötelező hirdetőtábla kivételével – kihelyezése kerülendő, az ÜZEMI karakterű területen a tevékenység népszerűsítésére alkalmazható. Reklámhordozó és információs célú berendezés anyaga fémből vagy fából ajánlott, természetes színek használata javasolt. Magáncélú hirdető berendezés, cégtábla csak akkor nyúlhat a közterület fölé, ha annak használatát egyáltalán nem zavarja.

Egyéb műszaki berendezés, úgymint szerelt kémény, klíma berendezés, közműcsatlakozás szerelvényei, műholdvevő antenna az utcai homlokzaton ne jelenjen meg, nagyban elcsúfítja az épület homlokzatát. Törekedjünk legalább a tetőre vagy egy kevésbé látszó udvari homlokzaton történő elhelyezésre.

Jó példák

6

Jó példák

Épületek, építészeti részletek

Többféle megoldás is tekinthető jó példának. Végig járva a települést megállapítható, hogy az épületátlomány korszakokhoz köthető stílusjegyeket mutat föl, éppen ezért a jó példáknál többfajta épület is képviselteti magát.

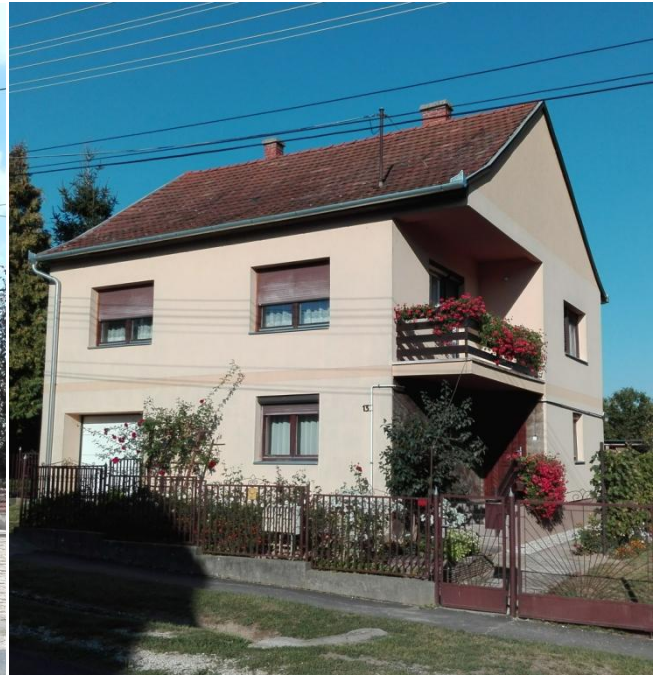
Jó példává válhat egy épület építészeti értéke, arányhelyes tömege, minőségi anyaghasználata, környezetéhez való alkalmazkodása, visszafogott színhasználata, kerítésének homlokzattal harmonizáló megjelenése, gazdag növényzettel beültetett udvara okán.

Jó példák

Sajátos építményfajták, reklámhordozók, egyéb műszaki berendezések

Az egyéb műszaki berendezéseket lehetőleg az udvari vagy utcáról takart homlokzaton helyezzük el.

Reklámfelületek, cégfeliratok

Az épületben folytatott tevékenység jelölésére szolgáló cégek és cégfeliratok esztétikus megjelenést keltsenek, az épület harmonikus megjelenéséhez illeszkedjen.

Készítette

Bak Község Önkormányzata megbízásából készítette:

HORVÁTH RITA

okl. településmérnök, főépítész
8700 Marcali, Kodály Z. u. 6.
horvath-rita@t-online.hu
+36 30 955 2036

Szerkesztette és szöveg: Horváth Rita
Fotó: Virga János
Légifotó: Hecker Renee
Készült: Marcali, 2017.